

נשיא ומייסד
הרב שאול ישראלי זצ"ל

חמדת ימים HEMDAT YAMIM

פְּרִשְׁת הַשָּׁבוּעַ נשא תשפ"ג

ימי התקומה' - באו שְׁעָרֵינוּ פְּתוּחָה, אֵיךְ? (חלק ד)

הרב יוסף כרמל, ראש כולל 'ארץ חמדה'

לכה דודי לקראת כלה, שני פנים להבנת שירו של רבי שלמה אלקבץ. כך הסקנו בדברינו לפרשיות **אמור**, **בהר בחוקותי** ובמדבר. סיכמנו כי השיר הוא שיר גאולה מחתרתי שמביע כיסופים לתקופה בה הדוד והרעיה יתקשרו מחדש, ירושלים תבנה ותכונן כבירת מדינת היהודים העצמאית, ושבסופה של התקופה תתחדש גם מלכות בית דוד. הצענו לשיר את כל בתי 'לכה דודי' (ולא רק את חלקם) וגם את הפזמון של 'לך דודי' בנגינת התקווה, וכן להוסיף בכל פעם לפזמון את הפסוק מתהילים "זה היום עשה ד' נגילה ונשמחה בו" באותה מנגינה.

נעבור להפטרות יום העצמאות. בסוף דברינו נציע הפטרה חלופית לשני ימי התקומה: יום העצמאות ויום ירושלים. מתקני התפילות ליום העצמאות בחרו לעצמם דרך קלה בכך שלקחו את ההפטרה, שחכמים קבעו עבור יושבי חו"ל ליום השמיני של פסח, והעבירו אותה ליום העצמאות. אבל זה לא כל כך פשוט.

בנס יציאת מצרים בכלל, ובנס קריעת ים סוף בפרט, יש ייחוד מסוים. הקב"ה בכבודו ובעצמו הכה בבכורי מצרים, אחרי תשע מכות שהגיעו מן השמים, ללא סיוע של השתדלות אנושית. לפני קריעת הים הגיע ציווי אלוקי מפורש: "ד' יִלְחֶם לָכֶם וְאַתֶּם תִּתְּרֶשׁוּן" (שמות י"ד). משמעותו של ציווי זה היא, שעם ישראל לא ילחם במצרים ולא יסיים את יציאת מצרים בעזרת חימוש וכלי נשק ("וְחַמְשֵׁים עָלָיו בְּנֵי יִשְׂרָאֵל מֵאַרְצַן מִצְרַיִם", שמות י"ג יח). גאולת מצרים תהיה בדרך נס, מן השמים ילחמו בפרעה ובחיל המרכבות שלו.

זו הייתה גם ההדרכה של הקב"ה באמצעות נבואת ישעיהו, בימי אחז. בזמן שצבאות ארם בראשות רצין, וישראל בראשות פקח בן רמליהו צרו על ירושלים, ציווה הנביא על המלך אחז שפחד מאוד: "הִשְׁמֵר וְהִשְׁקֵט" (ישעיהו ז' ד).

רש"י ובעקבותיו אבן ועזרא ורד"ק פירשו: "שב בשלום כיון על שמריו". כלומר, אל תשיב להם במלחמה, הקב"ה יציל אותך. כך פירש גם רב סעדיה גאון (הובאו דבריו ברד"ק שם): "השמר מעשות מלחמה והשקט לך אל תירא". ישעיהו חזר על נבואה זו גם לימי חזקיהו. הגאולה שהוא מבטיח איננה כוללת מלך מנצח מבית דוד, העומד בראש צבא ישראל, אלא מלך שעוסק ברוחניות: "כִּי יֵלֵד יֶלֶד לָנוּ בֶן נַתַּן לָנוּ וְתִהִי הַמְּשָׁרָה עַל שְׁכֵמוֹ וַיִּקְרָא שְׁמוֹ פְּלָא יוֹעֵץ אֶל גְּבוּר אֲבִיעֵד שֵׁר שְׁלוֹם" (שם ט' ה), "וַיִּצְא חֵטֵר מִגֹּזַע יִשְׂרָאֵל וַיִּנְצֵר מְשָׁרְשֵׁיו יִפְרָה: וְנָחָה עָלָיו רִיחַ יִקְרָא רִיחַ חֲכָמָה וּבִינָה רִיחַ עֲצָה וּגְבוּרָה רִיחַ דַּעַת וְיִרְאַת יִקְרָא: וְהִרְיָחוּ בִּירְאַת יִקְרָא..." (שם י"א א-ג, עיינו גם בראב"ד על פרק יא מהלכות מלכים ה"ג).

ההצלה מצבא אשור, בראשות סנחריב, לא תושג באמצעות ניצחון צבאי אלא בדרך נס, בדרך הדומה לנס קריעת ים סוף: "וַיְעוֹרֵר עָלָיו יִקְרָא צְבָאוֹת שׁוֹט ... וַיִּמְטְהוּ עַל הַיָּם וַיִּנְשְׂאוּ בְּדָרְךָ מִצְרַיִם" (שם י"ב כו). כל המציאות תהיה ניסית: "וְיָגֵר זָאֵב עִם פֶּגֶשׁ וְנִמְרָע עִם גְּדִי יִרְבֵּץ וְעִגְלֵ וּכְפִיר וּמְרִיא יִחְדּוּ וְנִעַר קִטָּן נִהְגֵּ בָּם..." (שם י"א ו). גם האשורים יפלו בשערי ירושלים אך ורק בדרך נס: "וְנִפְלֵ אֲשׁוּר בְּחָרְבִּי לֹא אֵישׁ וְחָרְבִּי לֹא אֵישׁ אֲדָם תִּאֲכַלְנֹה" (שם ל"א ח). אם כך, אין זה פלא שחכמים בחרו את פסוקי הנביא ישעיהו, העוסקים ביציאת מצרים, בדרך של ניסים גלויים, כהפטרות היום השמיני של חג הפסח לבני חו"ל, החוגגים אותו.

ההפטרה פותחת בפסוקים: "עוֹד הַיּוֹם בְּנֹב לְעַמֹּד יִנְפֹף יְדוֹ הַר בֵּית צִיּוֹן גְּבַעַת יְרוּשָׁלַם: הִנֵּה הֶאֱדוֹן יִקְרָא צְבָאוֹת מְסַעֵף פְּאֵרָה בְּמַעְרָצָה וְרָמֵי הַקּוֹמָה גְּדוּעִים וְהַגְּבָהִים יִשְׁפְּלוּ: וְנִקְףּ סִבְכֵי הַיַּעַר בְּכַרְזֵל וְהַלְכָנוּן בְּאֲדִיר יְפוֹל" (שם י"ב לב-לד). לפי נבואה זו, סנחריב שעמד על פסגת הר הצופים (בְּנֹב), ונפנף בידו לעבר ירושלים מתוך זלזול (עיינו סנהדרין דף צה ע"א) יוכה מכה ניצחת על ידי "הֶאֱדוֹן ד' צְבָאוֹת".

סנחריב ושריו מדומים בנבואה זו ליער של עצי לבנון שהקב"ה יגדע אותם: "מְסַעֵף פְּאֵרָה בְּמַעְרָצָה וְרָמֵי הַקּוֹמָה גְּדוּעִים". "וְהַלְכָנוּן בְּאֲדִיר יְפוֹל", מלאך ד' יכה במחנה אשור וישמיד את הצבא הגדול והחזק (עיינו רש"י ורד"ק שם). כך גם היה: "וַיִּהְיֶה בַּלַּיְלָה הַהוּא (פסח) וַיִּצְא מִלְּאֲךָ יִקְרָא בִּיָּף בְּמַחְנֵה אֲשׁוּר מָאָה שְׁמוֹנִים וְחַמְשָׁה אֲלֶף וַיִּשְׁפִּימוּ בְּכַרְזֵל וְהִנֵּה כָּלֶם פְּגָרִים מְתִים" (מלכים ב' י"ט לה).

אומנם, אתחלתא דגאולה שזכינו לה בשבעים וחמש השנים האחרונות, התנהלה בדרך אחרת, אחרת לגמרי. בסייעתא דשמיא אדירה, התקיימה בנו נבואתו של מיכה: "קוֹמֵי וְדוּשִׁי בֵּת צִיּוֹן כִּי קָרַן אֲשֵׁים בְּרוּל וּפְרֹסֶתֶיךָ אֲשֵׁים נְחוּשָׁה" (ד' יג). חיילי צה"ל היכו, תוך לחימה במסירות נפש, את האויבים שקמו עלינו לכלותנו.

הם עשו זאת במאבק נגד צבאות ערב במלחמת העצמאות, במלחמת ששת הימים, במלחמת יום הכיפורים ובאין סוף מבצעים.

בשבוע הבא נמשיך לדון בנושא חשוב זה. נמשיך ונזכיר לכולם (כן! לכולנו!)

כי נהיגת כבוד זה בזה, מקרבת את האיחוד המיוחל של כנסת ישראל וקודשא בריך הוא, ואת גאולתנו השלמה.

לְעִילּוֹי זְשֵׁמַת

לע"נ הנופלים במערכה על הגנת המולדת הי"ד

הרב ד"ר ג'רי האכבוים י"ח באדר ב' תשפ"ב	פרופ' ישראל אהרוני י"ד בכסלו תשפ"ג	מר משה וסרצוג כ" בתשרי תשפ"א	הרב יהושע רוזן ט"ו באדר א' תשפ"ב	הרב שלמה מרזל י' באייר תשע"א	הרב ישראל רוזן י"ג בחשוון תשע"ח
מר שמואל גובי אסתר שמש י"ז בסיוון / כ' באב	מר זליג גובי שרה ונגרובסקי כ"ה בטבת תשפ"ב / י' בתמוז תשע"ד	מר יצחק טרשנסקי כ"ח באדר תשפ"א	הרב שמואל כהן שבט תשפ"א	גב' צפורה בת יונה דונייר נלב"ע י"ב אדר א'	מרת לאה מאיר כ"ז בניסן תשפ"ב
הרב אשר גובי סוזן וסרטיל ט"ז בכסלו / אלול תש"ף	ר' מאיר גובי שרה ברכפלד (שרה - ט"ז בטבת תש"ף)	הרב שמואל כהן שבט תשפ"א	הרב שמואל כהן שבט תשפ"א	בלהה בת ישראל מרמורש ז"ל א' מנחם אב תשפ"א	
ר' אליהו כרמל גובי מלכה טויבע כרמל ח' באייר תשע"ו / י"א במנחם-אב תשס"ט	ר' אברהם ומרת גיטה קליין י"ח באייר / ד' באב	הרב ראובן וחייה לאה אברמן ט' בתשרי תשע"ו / כ' בתשרי תשפ"ב	ר' שמואל גובי רבקה ברנדמן ט"ז בטבת תשפ"ג / ח' באייר תשפ"א	חיים לייב בן מיכאל קרייסל לע"נ הרב יוסף מרדכי שמחה שטרן ז"ל נלב"ע כ"א באדר א' תשע"ד	

ארץ חמדה, ע"ר Eretz Hemdah

רח' ברוריה 2, ירושלים 91080 Bruriya St., Jerusalem

Tel: 02-5371485 info@eretzhemdah.org WWW.ERETZHEMDAH.ORG

חֵמְדַּת הַשַּׁבָּת

הרב בצלאל דניאל – ראש תוכנית מורנו מבית 'ארץ חמדה'

כיבוי גז ביום טוב

מסתבר שהתורה מתירה את ההבערה ואת הבישול ביום טוב בכדי שנוכל לקיים את החג בשמחה. הגמרא (פסחים סח ע"ב) קובעת שביחס לשבועות מוסכם ש"בעינין לכם", כלומר עלינו לחגוג את חג השבועות באופן שגם מענג את הגוף, ולא רק את הנפש. לכן נכון להשתדל לאכול מאכלים טובים וטריים. שאלה שעולה בכל פעם היא כיצד ניתן לכבות את האש, שהרי הכיבוי אסור, ורק גרימת הכיבוי מותרת.

בגמרא (ביצה כב ע"א) מובאת ברייתא האומרת שהנותן שמן בנר חייב משום מבעיר, והמסתפק מן השמן חייב משום מכבה. כאשר הגמרא מדברת על "נר", כוונתה למיכל קטן (בזמנם בדרך כלל עשוי מחרס) המיועד לחומר בעירה, שבתוכו יש פתילה המציתה מחוץ למיכל. הדלקת הפתילה מתחילה להבעיר את חומר הבעירה. כאשר מוסיפים חומר בעירה נוסף, יש בכך מלאכת מבעיר, ולקחת שמן מן המיכל היא מלאכת כיבוי.

לכאורה משמע מן הדברים שעצם תוספת או גריעת חומר הבערה לנר היא המלאכה (בכדי להקל על הדיון, נתייחס מכאן והלאה לגריעת ומיעוט השמן בלבד). אך בעלי התוספות (ד"ה המסתפק) אומרים שיש להבחין בין שני דברים: א. ההשפעה הנוכחית על הבערה. ב. ההשפעה שתהיה לגריעת השמן בהמשך. כאשר אנו חושבים על גריעת השמן, אנו חושבים על כך שאחרי שלוקחים שמן מן הנר יש בו פחות חומר בערה, וממילא משך הבערה שלו יתקצר. נניח שיש די שמן לבעור לשעה. אם לוקחים ממנו 10% מהשמן, הרי שכעת הנר יבער ל-54 דקות. אך בעלי התוספות אומרים שכל זה נחשב גרמא, ולא מלאכה, מכיוון שזו השפעה עתידית על הבערה, לא השפעה נוכחית. לכן הם אומרים שגריעת השמן נחשבת מלאכה רק אם הבערה הנוכחית מושפעת ממנה. בלתי אפשרי לקחת שמן בלי לגרום להורדת הלהבה, לפחות לזמן קצר, בעת לקחת השמן. עולה מדברי בעלי התוספות שאם ניתן לקחת שמן מן הנר בלי שהבערה תושפע מלקיחה זו, אין בכך מלאכה. ברם, הרא"ש חולק על כך. הוא אומר שאין להתייחס לגריעה זו כגרמא, מפני שהשמן והנר הם מערכת אחת. בלשונו "השמן והפתילה, שתיהן גורמים את הדליקה, והממעט מאחד מהן וממהר את הכיבוי – חייב". עקרונית לגרום לכיבוי עתידי הוא גרם כיבוי. אך כאן אין לראות בשמן שבנר משהו נפרד מהבערה הנוכחית. אמנם את השפעת גריעת השמן נראה רק בעוד שעה, אך המערכת הושפעה כבר עכשיו.

הלכה נוספת המשפיעה על הדיון מופיעה בשולחן ערוך (אורח חיים סימן תקב). שם נאמר שאם אגודת עצים נמצאת במדורה, אין איסור להסיר את העצים שטרם אחזה בהם הלהבה. לכאורה לפי הרא"ש יוצא שיש הבדל בין שמן שכבר נמצא בתוך המערכת של הנר, ובין גזירי עצים שעתידיים לדלוק, אך המדורה טרם אחזה בהם. בשלב זה אנו יכולים להפיק שתי השלכות הלכתיות מהדיון:

- א. חגז – הרעיון של החגז הוא לגרום לכך שבעתיד הגז יפסיק לזרום למבער. גם אם נראה את הגז שבדרכו למבער כחלק מן המערכת, הרי שבשלב כיוון החגז עדיין לא קרה למערכת דבר, השימוש בו מותר ביום טוב לכולי עלמא.
- ב. מעשנת (Smoker) – ברוב המעשנות המודרניות יש מיכל המכיל גזירי עץ קטנים. כאשר המערכת מזהה שהחום הדרוש אינו נשמר, היא משחררת עוד כמה גזירי עצים לתוך המערכת. גזירי העצים שבמיכל הם ממש כאגודת העצים שטרם שלטה בהן האור. לכן ודאי שאין בעיה להוציא גזירי עצים מהמיכל ביום טוב (למרות שזה יגרום למעשנת לכבות מהר יותר).

נחדד את ההבדל בין העצים, שמותר להוציא, ובין השמן שבנר, בשיטת הרא"ש. בשני המקרים מדובר על חומר בערה שהאש עתידה להבעיר, והסרתם תקצר את משך הבערה. הרא"ש מבחין בין מה שנמצא בתוך המערכת ובין מה שטרם נחשב כחלק מהמערכת. אמנם העצים הסמוכים למדורה עתידיים לבעור אם לא ייגע בהם, אך הם עדיין רק סמוכים למערכת, ואינם חלק מהמערכת עצמה.

הבחנה זו העלתה שאלה משמעותית ביחס לכיריים גז. השאלה בה נתחבטו הפוסקים היא: מה נחשב חלק מהמערכת ומה לא? בכדי להקל על החשיבה, נתייחס למנגל גז. יש בלון גז, יש לו שסתום שמאפשר ליציאת הגז לצינור. הצינור מחובר לוסת הגז של המנגל. כאשר מדליקים את המנגל, איזה גז נחשב חלק מן המערכת, ואיזה גז אינו נחשב חלק מן המערכת? הרב עובדיה (יביע אומר חלק ג סימן ל) אומר שהוא ראה שסגירת הבלון משפיעה על הלהבה מיידית, ולכן הדבר אסור גם לשיטת התוספות. לשיטתו יש לבדוק מציאותית אם הלהבה מושפעת מיידית, או רק כעבור מספר שניות. בציף אליעזר (חלק ו סימן ח) אומר שגם הגז שבבלון נחשב כחלק מן המערכת, בדיוק כדברי הרא"ש, ולכן אסור לסגור את השסתום של מנגל הגז.

ברם, יש לעיין בדבריו על מערכת הגז הביתית, המחוברת למיכל גז מרכזי. האם נכון לומר שבכל פעם שמדליקים את הכיריים בבית אנו מבעירים את כל המיכל השכונתי? או שמא אנו מבעירים רק את הגז שכבר נכנס לתוך הצינורות שבבית, וכאשר הם כלים נכנס גז חדש?

הרב רבינוביץ (שיח נחום כז) מתבסס בדיוק על הנקודה הזאת, ואומר שיש לבחון מה נכון להחשיב כחלק מן המערכת: מה שנכנס לצינורות של הכירה או המנגל הוא חלק מן המערכת. אך מה שטרם יצא מן הבלון, או טרם עבר את השסתום המרכזי של הבית, אינו חלק מן המערכת, ולכן מותר לסגור אותם (ברם גם הוא מסכים לדברי הרב עובדיה: יש לוודא שהלהבה אינה מושפעת בזמן הסגירה).

לעומתם, הרב פיינשטיין (אגרות משה חלק א סימן צג) אומר שמהותית יש להתייחס לגז אחרת. המבער שלנו שונה מהותית מהבערה שלהם. הבערה שלהם מבוססת על חתיכת עץ, או פתילה, אליה מוסיפים חומר בערה. אך ללהבות של מערכות הגז שלנו אין פתילה. יש אש, ובכל פעם מחדש מוסיפים לאש חומר בערה חדש ושונה שלא היה קודם. ברגע שהוא נכנס הוא נשרף, ומיד יש להכניס את חומר הבערה הבא. כאשר מתייחסים ללקיחת שמן מן הנר, ניתן לראות מערכת של פתילה, שמה שמאפשר את

בעירתה הוא חומר הבערה שיש במיכל. הסרת שמן משם פוגעת בבעירה של הפתילה. אך כאשר מוסיפים גז לתנור, זה לא מאפשר בעירה של משהו קודם, אלא בעצם מייצר בעירה חדשה בכל פעם. בכל פעם נשרף כאן משהו חדש. מבחינה עקרונית מדבריו עולה שניתן לסגור גם את השסתום של הכיריים עצמם. אך נראה שגם המקלים, ראוי שיחששו לדברי הרב רבינוביץ'.

נזכור: הגמרא אומרת שבשבעות מוסכם שיש להשקיע בהנאה הגופנית, בגלל שזהו יום בו ניתנה התורה. כלומר, היום בו הקב"ה נתן משמעות, דרך התורה, לעולם הגופני. יהי רצון שנצא מחג זה בהתרוממות המאפשרת לתורה לרומם ולהאדיר את חיי המעשה.

info@eretzhemdah.org : ניתן ליצור קשר עם הכותבים דרך:

מתפללים לרפואתם השלימה, בתוך שאר חולי עם ישראל, של:		
חנה בת אוריה נטע בת מלכה רבקה בת שרה בלה ירחמיאל בן זלטה רבקה חיים מרדכי פרץ בן אסתר מלכה אורי לאה בת חיה תמימה	ניר רפאל בן רחל ברכה מאירה בת אסתר הילה צפנת בת שרה טובה הילל בן תמר שפרה אריה יצחק בן גאולה מרים ג'קלין בת רינה מיכאל אלכסנדר אברהם בן שרה מלכה	טל שאול בן יפה ר' יצחק בן בריינדל גיטה חוה רֶאָנְלָה בת פֶּיִלָא משה בן רחל עובדיה בן אסתר מלכה יוסף בן אורית

שו"ת במראה הבזק

(מתוך ח"י)

New York, USA

ניו יורק, ארה"ב

האם זכות רוחנית נחשבת זכות בגיור

שאלה

האם זכות רוחנית נחשבת זכות לעניין גיור?

תשובה

מדברי הפוסקים עולה שזכות רוחנית נחשבת לזכות רק אם משערים שהאדם עצמו רואה בה זכות. בתשובות קודמות עסקנו בשאלה אם ה'חובה' של תוספת עונש בעקבות הגיור, אם גר זה כשיגדל לא יקיים תורה ומצוות, תמנע אפשרות של 'זכין'.

דיון זה יוצא מנקודת ההנחה כי בשאלת 'זכין' אכן מתחשבים גם בזכויות וחובות 'רוחניות'.

נפרט את הדברים:

כאשר יש זכות רוחנית, אבל האדם אינו רוצה אותה, מביא הזכות משה (סימן א חלק ז) מחלוקת בין הרא"ם לרד"ך:
1) שו"ת רא"ם (חלק א סימן סא) כתב:

בעלה... שכבר הוא נשתמד, ואיכא למיחש בה דילמא מינח ניחא לה בטן דו דידיה, עדין אני אומר דזכות הוא לה להוציאה מתחת ידו. משום דנהי דאיהי מינח ניחא לה בטן דו דידיה, מכל מקום מי שמצילה מאסור ביאה דנבעלת לגוי ומחששא דהעברת הדת ומכשול כמה מיני איסורין שיכול להכשילה שלא מדעתה, זכות גדולה הוא עושה לה, אף על פי שהיא אינה רוצה בכך וקשה לפרוש הימנו.

שכך כתב הרב רבינו משה זכרו לברכה בהלכות גירושין פרק שני: "מי שהדין נותן שכופין אותו לגרש את אשתו ולא רצה לגרש, ב"ד של ישראל בכל מקום ובכל זמן מכין אותו עד שיאמר רוצה אני ויכתוב הגט והוא הגט כשר כו'. ולמה לא בטל גט זה שהרי הוא אנוס כו', לפי ש... מי שתקפו יצרו הרע לבטל מצוה או לעשות עבירה והוכה עד שעשה דבר שחייב לעשותו, או עד שנתרחק מדבר האסור לעשותו, אין זה אנוס ממנו אלא הוא אנוס את עצמו בדעתו הרעה. לפיכך זה שאינו רוצה לגרש, מאחר שהוא רוצה להיות מישראל, רוצה הוא כל המצות ולהתרחק מן העבירות ויצרו הוא שתוקפו. וכיון שהוכה עד שתשש יצרו ואמר רוצה אני, כבר גרש לרצונו".

והוא ה"נ גבי אשת משומד, כיון שהדין נותן שתפרוש הימנו... אלא שיצרה תוקפה ורוצה בטן דו דידיה אשר לא כדת, ודאי זכות היא לה להצילה מהעבירה ומכל אותן החששות.

שאעפ"י שהיא אינה מתרצה בכך, אנו סהדי דבתר הכי כשישקוט יצרה הקשה, תהיה שמחה בהצלתה מתחת ידו, ותהא תוהא למפרע על הראשונות.

לכאורה הוא אומר שהמדד אם דבר נחשב זכות הוא מדד אובייקטיבי. היינו אם אנחנו מגדירים את הדבר כזכות, ולא אם להערכתנו האדם עצמו היה רואה אותו כזכות ורוצה בו לו שאלנוהו, או לו יכול היה לחוות דעה.

ולפי זה בנדון דידן יש מקום לדון אם באופן אובייקטיבי להיות יהודי שאינו שומר תורה ומצוות זו חובה.

אלא שמדבריו בסוף הציטוט הנ"ל נראה להפך. שהרי כתב: "שאעפ"י שהיא אינה מתרצה בכך, אנו סהדי דבתר הכי

כשישקוט יצרה הקשה תהיה שמחה בהצלחה". היינו שרק כאשר בעתיד האדם יסכים שבאמת הייתה זו זכות, נוכל להגדירה כזכות. היינו שתמיד הולכים דווקא אחרי דעתו של האדם, ורק כאשר האדם יראה את הדבר כזכות (ואין זה משנה למה – ועל כן ממילא זה יכול גם זכות רוחנית, אבל לא שזכות רוחנית היא בהכרח זכות כשלעצמה), גם אנחנו נגדיר את זה כזכות. הרא"ם הזכיר "אנן סהדי"; בתשובה סג נדון במחלוקת אם "זכין" פועל מצד אן סהדי או מצד מסלול אחר.

(2) בשו"ת הרד"ך (בית ט חדר יא ד"ה ואין לדחות) כתב:

...ואין לומר... מעשה היה בימי רש"י ז"ל על משומד שנתרצה לתת גט לאשתו, והורה רש"י ז"ל לאחר לקבל לה גט... אין לומר דלעולם רש"י ז"ל [ס"ל] דמינח ניחא בטן דו... והא דהורה שיקבלו גט לאשת המשומד שלא מדעתה, דזכות הוא לה, היינו משום דזכין לאדם שלא בפניו דקאמרינן, מזכין לנפשו הוא דקאמרינן, ולהביא ראיה לזה מדאמרינן בפ"ק דכתובות... מאי קמ"ל דזכות הוא לו וזכין לאדם שלא בפניו, תנינא... הרי לך דפשיטא ליה לתלמודא דכל היכא דמכניסין אותו תחת כנפי השכינה, זכין לו שלא בפניו. וא"כ ה"נ הואיל ומפרישה מאיסור, הוא הזכות שלה וזכין לה שלא בפניה¹, דהא התם משני מ"ד גוי בהפקרא ניחא ליה, דהא ודאי עבדא בהפקרא ניחא ליה, קמ"ל דה"מ גדול דטעם טעמא דאיסורא, אבל קטן זכות הוא לו. הרי לך דלא אזלינן בתר זכות נפשו, אלא א"כ בתר רצונו אזלינן לענין לזכותו שלא בפניו. וטעמא דמטבילין לקטן, משום דאנן סהדי שמאחר שלא טעם טעמא דאיסורא רצונו בכך. אבל אם היה טועם טעם האיסור, או גדול שנשתמד שכבר טעם טעמא דאיסורא, אין מטבילין אותו על דעת ב"ד, אף על גב דזכות הוא לו שמכניסין אותו תחת כנפי השכינה, דלא אזלינן בזכות וחובה לענין מה שאמרו זכין לאדם שלא בפניו וכו', אלא בתר רצונו ולא בתר זכות וחובה נפשו...

וכן משמע נמי בפ"ק דגיטין דזכות וחובה דקאמרינן, לפי רצונו של אדם הוא דאמרינן, דתנן התם: האומר [תנו] גט זה לאשתי ושטר שחרור זה לעבדי, אם רצה לחזור בשניהם יחזור, דברי ר"מ. וחכמים אומרים, בגיטי נשים אבל לא בשיחורוי עבדים, לפי שזכין לאדם שלא בפניו וכו', עד אמר להם והרי הוא פוסל את עבדו מן התרומה וכו'. ובגמרא אמרינן תניא אמר ר' אליעזר, אמרנו לו למאיר, והלא זכות הוא לעבד שיוצא [מ]תחת ידי עבדו לחירות, אמר לנו, חוב היא לו, שאם היה עבד כהן פוסלו מן התרומה. אמרנו לו, והלא מה אם ירצה שלא לפרנסו וכו'. ופרכינן ולר"מ תינח עבד כהן, עבד ישראל מא"ל, ומשנינן א"ר שמואל בר רב יצחק, מפני שמפסידו משפחה כנענית. ופרכינן אדרבא הוא מתירו בבת חורין, ומשנינן עבדא בהפקרא ניחא ליה ע"כ. הרי לך אף על פי דכשיצא העבד בן חורין הרי הוא ככל ישראל ובהיותו עבד אינו חייב במצות אלא כאשה, וזכות הוא לנפשו ביוצאו בן חורין, אפ"ה קאמר ר"מ דחוב הוא לו ואינו משתחרר שלא בפניו...

לפי זה לכאורה פשוט הוא שבנדון דידן הגיור ייחשב כזכות, והאיל ויש להניח שהילד היה רוצה להיות ודאי יהודי כדי שיוכל להתחתן. זו הנקודה שהערנו עליה כבר בתשובה נו הערה 4: אנחנו יוצאים מתוך הנחה שהאומדן היא שהילד היה רוצה את הגיור לו יכול היה להחליט ויכולנו לשאול אותו. בזכות משה שם טען נגד הרד"ך:

ומעתה מה שהק' מהרד"ך על הרא"ם מההיא דפ"ק דגיטין ומההיא דגר קטן, דאמרינן דכיון דעבדא בהפקרא ניחא ליה אין זכין לו, אע"ג דזכות הוא לו שמכניסין אותו תחת כנפי השכינה, דנמצא דלא אזלינן בתר זכות הנפש אלא בתר רצונו, הפך דעת הרא"ם.

לע"ד ל"ק מידי, דשאני התם דלא שייך לומר דרוצה הוא אלא שיצרו תוקפו, דלא אמרינן הכי אלא כשאנו רואים שרוצה להיות מישראל ורוצה הוא לקיים המצות, דאז ודאי אינו אלא שיצרו תוקפו והוא כמו אנוס בדבר, ובודאי דכשישקוט יצרו ניחא ליה. אבל התם גבי גר קטן או עבד, שעדיין אין שום הוכחה שרוצה להיות מישראל ולקיים כל המצות מדעתו ורצונו הטוב, דאדרבא יש לנו לומר דעבד' בהפקרא ניחא ליה והוא רוצה להיות בן חורין מהמצות ואינו רוצה להיות מישראל, שאינו רוצה לקבל עליו עול מצות, דכיון שטעם טעמא דאיסור', מסתמא אינו רוצה לקבל עליו עול מצות, וכל זמן דליכא גילוי דעת שרוצה להיות מישראל ולקיים המצות, לא אמרינן דרוצה הוא אלא שיצרו תוקפו לפי שעה וכשישקוט יצרו ניחא ליה. אלא אמרי' דאף כשישקוט יצרו לא ניחא ליה, דאינו רוצה לקבל עליו עול מצות אלא רוצ' הוא להיות בן חורין מהמצות, ואף בלא התגברות יצר אינו רוצה. ומש"ה לא אזלינן גבי עבד בתר זכות הנפש, כיון דליכא גילוי דעת שרוצה בזכות הנפש.

אבל גבי אשת משומד, דכבר הדבר ברור שרוצה בזכות הנפש, שכבר היא ישראלית, בההיא ודאי יש לנו לומר דמה שמסרבת בדבר אינו אלא שיצרה אינה מניחה לפי שעה וכשישקוט יצרה ניחא לה. וכיון שהיא רוצה מצד עצמה, זכות הוא לה להצילה מהעבירה, דכשישקוט יצרה תהיה שמחה בהצלחה מתחת ידו, ותהיה תוהא למפרע על הראשונות, וכמו שכתב הרא"ם ז"ל.

לענייננו אין מכאן סיבה נוספת להחמיר. שהרי הזכות משה טען שהולכים אחרי אומדנת דעתו הסובייקטיבית של האדם. ובנדון דידן לכאורה יש אומדן שמי שיגדל כישראל (בחברה יהודית) ירצה להיקרא יהודי. בשו"ת ר' עקיבא איגר (החדשות סימן עט) כתב:

ואף דבאם מוחית במפורש י"ל דאינו יכול לזכות לה על ידי אחר, כי אף שהרא"ם בתשו' סימן ס"ז כתב דגם בצווחת שאינה רוצה בגירושין, מ"מ האמת שזכות הוא לה משום תיקון הנפש, מ"מ כבר סתר לנכון הרד"ך בתשובה בית ט' חדר י"ב...

היינו שר' עקיבא איגר הכריע כרד"ך נגד הרא"ם, שהולכים אחרי רצונו של האדם ולא קובעים על פי השאלה אם זו זכות אובייקטיבית. ולפי זה בנדון דידן לכאורה נצטרך לומר שהאומדן הוא שהיה רוצה להתגייר (ואכן כאמור לעיל אנחנו יוצאים מתוך הנחה שיהיו לו קשיים בחיים אם לא יעבור גיור לחומרא, ועל כן האומדן הוא שהיה רוצה את הגיור. וכפי שהוזכר כבר בתשובה נו הערה 4).

ועל כן לגבי השאלה, אם מתחשבים בזכות רוחנית, נראה ממקורות אלה שגם אם יש להתחשב בה, הדברים אמורים רק בתנאי שמשערים שהאדם עצמו היה מסכים לראות בזה זכות (עכשיו או לאחר זמן)². אך על כל פנים בנדון דידן אנו מעריכים שהקטן היה רוצה בגיור, כאמור.

נוסף לרצונו, לדעת הרבה פוסקים יש גם זכות אובייקטיבית בגיור (וכפי שהוסבר, הגיור טוב אף למי שלא ישמור תורה ומצוות – ובוודאי אם יהיה כיתנוק שנשבה' – גם מבחינת עולם הבא, ונוסף לכך מעניק לו את עצם קדושת ישראל ומעלתם).
ואף לדעת הפוסקים שחלקו ונקטו שגיור של ילד שלא יתחנך לשמירת תורה ומצוות אינו 'זכות', יש מקום להסתפק שמא יודו בנדון דידן שזכות היא – אם מצד ה'רווחים הצדדיים' של זהות מוגדרת ויכולת להינשא ואם מצד האפשרות שה'חובה' שלדעתם אינה מצד חשבונות של שכר ועונש אלא מצד הטלת חיובים על מי שאיננו יכולים להעריך שהיה רוצה בהם לו שאלוהו, וזה דווקא כשאנו מחויב בהם בכל מקרה³.

¹ היינו שהרד"ך מעלה אפשרות שנגדיר מצב מסוים כזכות אם יש בו זכות רוחנית, גם כשהאדם עצמו אינו רוצה בו ; אבל הוא ממשיך וטוען שאין לומר כך.

² ויש מקום לדון אם באמת דורשים אומדן חיובי שהאדם היה רוצה, או שדי שאין לנו הערכה שהיה מוחה.
(ונבאר : בענייני 'זכין' רגילים אין 'זכין' בעל כורחו של אדם, גם אם יש זכות רוחנית – או זכות אחרת – אובייקטיבית. הרא"ם חידש שלמרות זאת אפשר לומר שזכות היא לו אם הדבר דומה לנדונו של הרמב"ם בכפיית גט, שבאמת רצונו בזכות אלא שיצרו תקפו להתנגד לה. כלפי זה טען הרד"ך שלא אומרים כן אלא כשאנו רואים, או מחזיקים אותו מכבר, למי שיש לו רצון כללי לפחות להיות מכלל ישראל ולא בגוי.

כיוון שזה ההקשר של מחלוקתם, הרי שכשאין אנו יודעים את רצונו כלל – כלומר : אין הוא מוחה ואף איננו יכולים להעריך מה היה אומר לו יכולנו לשמוע את דעתו – ייתכן שגם הרד"ך יודה שדי בזכות אובייקטיבית, ובלבד שאין מחאה ואף לא הערכה שהיה מוחה לו היה יכול, ואין צורך בהערכה חיובית שהיה מסכים).

³ ואף לעניין השיקול הסובייקטיבי ולשאלת אומדן דעתו ורצונו של האדם עצמו יש להוסיף שאם הוא מאמין במידה כלשהי בבורא עולם ובשכר ועונש (ולא מעט מהמוגדרים חילונים מאמינים בכך), הרי שהוא עשוי להאמין שירוויח בכך גם זכויות רוחניות ולרצות בהן (ולכשנדקדק בדבר יותר, הרבה מאותם יהודים אף משוכנעים שיזכו לשכר עבור מצוותיהם שבין אדם לחברו, ולא מעט מהם גם מאמינים בשכר מצוות שבין אדם למקום המעטות שאותן הם מקיימים, באופן חלקי או מלא, אלא שבעונש על שאינם מקיימים הם מפקפקים מתוך תפיסה שגויה של "הקב"ה ותרן", "וכי מה אכפת לו לקב"ה בין שוחט מן הצואר לשוחט מן העורף" וכד', ואצל הללו ודאי שנתפס הגיור כזכות רוחנית ותועלת לעניין שכר (ואדרבה, כל הספק שהעלו הפוסקים היה מצד המדד האובייקטיבי, ובנדון דידן שיש חיוב מספק בכל אופן – גם מצד מדד זה ייתכן שיש בגיור זכות וכ"ל, אלא שבפן זה תלוי הדבר בשתי הדרכים בביאור דעתם של פוסקים אלה שלא ראו בגיור כזה 'זכות').

ניתן ליצור קשר עם הכותבים דרך : info@eretzhemdah.org

בשם צוות המשיבים ובברכת התורה,

**הרב משה ארנרייך הרב יוסף כרמל
ראשי הכולל**

חברי הועדה המייעצת :
הרב זלמן נחמיה גולדברג
הרב נחום אליעזר רבינוביץ

יועצים מדעיים :
הרב פרוי אברהם שטינברג
הרב פרוי דרור פיקסלר
הרב פרוי נתן קלר

<p>לע"נ שלמה דוד בן זלמן ושרה אבנית ז"ל נלב"ע סיון תשע"ט</p>	<p>לע"נ רבי יעקב ז"ל בן אברהם ועיישה וחנה בת יעיש ושמחה סבג</p>	<p>לע"נ גב' לוריינ הופמן ז"ל</p>	<p>לע"נ חיים משה בן קוקה יהודית כהן ז"ל נלב"ע ז' בתשרי תשע"ה</p>	<p>לע"נ סוזי בת עליזה כהן ז"ל נלב"ע כ"ד בחשוון תשע"ח</p>
<p>לע"נ הנופלים במערכה על הגנת המולדת הי"ד</p>				

הספר משטר ומדינה בישראל על פי התורה (4 כרכים) מאת הרב נפתלי בר אילן, יצא לאור בעריכה חדשה בהוצאת מכון "ארץ חמדה" הספר מתמודד עם אתגרי השעה הניצבים בפני המדינה היהודית העצמאית ע"י ניתוח וביורר מקיפים במקורות. בין הנושאים הנדונים - משטר דמוקרטי ומלוכני, שלטון החוק, הפרדת רשויות, ביקורת שיפוטית, טוהר השלטון, מדיניות פסקלית ומוניטרית, שירותי רווחה, סל תרופות, איכות הסביבה, משפט בינלאומי, אמנת ג'נבה, כבוד האדם וחירותו, פיתוח האישיות, זכויות אזרח ועוד ועוד.
זכה בפרס הרב קוק ובפרס הרב ישראל של מכון ארץ חמדה.

לרכישה